

МИХАИЛ Д. ПЕТРУШЕВСКИ

— По повод на неговата шеесетгодишнина —

Годинава се навршуваат шеесет години од раѓањето на проф. д-р Михаил Д. Петрушевски којшто е еден од основателите на сп. Жива Антика и, како организатор и одговорен уредник, има најголеми заслуги за излегувањето на ова списание. По тој случај другите членови од Редакцијата и соработниците на Жива Антика еднодушно решија овој број да му го посветат нему. Во врска со тоа овде ќе дадеме краток опис на неговиот животен пат и на досегашната негова општествена, стручна и научна дејност.

Професор Михаил Д. Петрушевски е роден на 2. јули 1911. г. во Битола, каде што завршил основно училиште и гимназија. Од март 1931. до март 1935. г. студирал на Филозофскиот факултет во Белград, група за класична филологија и во последната година од студиите работел како коректор на сп. *Revue internationale des études balkaniques* до крајот на учебната 1934/35. г.

Есента во 1935. г. како аматер се зафака со археолошки раскопки во Хераклеја крај Битола, открива неколку вредни наоди и ја заинтересирал јавноста за овој богат археолошки локалитет, инсистирајќи работата да ја преземат археолози.

По отслужувањето на воениот рок во октомври 1936. г. тој бил назначен за наставник по латински јазик во битолската гимназија. Во 1938. г. бил избран за асистент на Семинарот за класична филологија во Белград, стапил на должност во февруари 1939. а пролетта 1940. г. ја одбрал својата докторска дисертација: *Божансџива и демони црне боје код сџарих народа*. Во почетокот на 1941. г. бил избран за доцент на бившиот Филозофски факултет во Скопје, но војната го спречила неговото назначување. За време на окупацијата останал во Белград на истата асистентска должност сè до м. март 1946. г., кога бил назначен од Министерството за просвета на НРМ за член на Комисијата за организирање на Универзитетот во Скопје. Во м. ноември истата година бил избран за вонреден професор, а веднаш потоа и за декан на новооснованиот Филозофски факултет во Скопје, на која должност останал три години (од 1946. до 1949.), а во учебната 1949/50. г. бил продекан. Треба овде посебно да се одбележи дека со своето залагање тој многу придонесол за развојот на Филозофскиот факултет и Скопскиот универзитет во првите години по ослободувањето.

Во 1956. г. тој е избран за редовен професор, а во периодот од 1956. до 1958. г. бил ректор на Скопскиот универзитет. Од ослободувањето постојано учествува како претседател или член на бројни комисии од организационен, стручен и научен карактер во земјата и странство. Во 1967. г. е избран за редовен член на Македонската академија на науките и уметностите.

Од 1946. г. тој посветува голема грижа за организирање на Семинарот, подоцна Катедра за класична филологија, чиј шеф бил од основувањето до 1967. г. Од 1946. до 1948. г. учествувал во организирањето и на Семинарот за историја на ст. век и класична археологија. Откако ги снабдил библиотеките на овие два семинара со најнужните прирачници и создал услови за научна работа, во 1950. г. го организира издавањето на сојузното списание по класична филологија, историја на ст. век и класична археологија *Жива Антика*. На негова сугестија соработниците започнаа од 1957. г. да објавуваат овде цели статии на странски јазици со што им се даде можност и на странските колеги да соработуваат во ова списание. Така, со негово залагање Жива Антика од општојугословенско, стана интернационално угледно класично списание.

Уште како студент М. Д. Петрушевски пројавувал интерес и склоност за научна работа. Во еден од неговите семинарски трудови (в. бр. 2 и бел. 5 од бр. 24) тој успева да изврши една еменција во текстот на *Псеудо-Александровиите проблеми* и да реши еден филолошки проблем.

Наставната и научната работа подоцна за него стануваат неразделни. Занимавајќи се сам со научни проблеми, неговите предавања секогаш разбудувале интерес за научната проблематика.

До 1956. г. тој беше единствен наставник на групата за класична филологија при Филозофскиот факултет во Скопје и ги предаваше двете историски граматички и двете истории на литературата. И покрај големата ангажираност со организаторска, административна и наставна работа, М. Д. Петрушевски будно ги следеше и најновите постигнувања на класичната наука. Веднаш по објавувањето на откритието од М. Вентрис, тој во своите предавања по историска грчка граматика веќе зборуваше и за микенскиот грчки и толкуваше зборови, пишувани со линеарното В писмо.

Тешко му паѓаше кога по едно време не држеше предавања поради немање студенти на нашата група. Но тој не престана да поучува. Со членовите од Катедрата организира научни состаноци кои се одржуваа под негово раководство секој месец. Не секогаш од сите соработници се испраќале за Жива Антика наполно издржани статии. Тој не жалел да пожртвува драгоцено време да ги поправа и дотерува тие статии. Мнозина млади класични филолози од Југославија имале и имаат што да научат од проф. Петрушевски.

Познат по своите научни достигнуања не само во Југославија, ами и во странство, тој често бил канет на научни собири, меѓународни конгреси и конференции од областа на класичните студии, каде што изнесувал свои оригинални прилози и активно учествувал во дискусии. Надвор од Скопје држел предавања во Задар, Љубљана (на двапати), Москва, Ленинград и Рим.

Досега има објавено 123 труда на разни јазици: македонски, српско-хрватски, француски, латински, германски, англиски и грчки. Има објавено трудови не само во земјата: Скопје (најмногу во сп. Жива Антика), Белград, Сараево и др., ами и во странство: Атина (бр. 71, 115), Берлин — Западен (бр. 75), — Источен (бр. 72), Брно (бр. 108), Будимпешта (бр. 106), Лајпциг (бр. 73), Лондон (бр. 94), Рим (бр. 114, 118), Софија (бр. 68, 69), а сега се печати еден негов труд (за палаталите во микенскиот грчки) во Саламанка (Шпанија). Сите тие работи се одликуваат со длабоко познавање на предметот, јасност и концизност во излагањето и строга научна метода.

Опсегот на неговиот научен интерес е многу широк. Од самиот почеток пројавува најголем афинитет кон проблеми од областа на лингвистиката. Најмногу трудови има посветено на грчкиот јазик чиј развој го следи од микенската епоха до денес, т.е. низ еден период од околу 3.500 години (бр. 14, 16, 17, 32, 34, 37, 41—52, 54—56, 58, 60, 61, 66, 68, 69, 72, 74—87, 89—92, 95—97, 100, 101, 103, 108, 110—112, 114, 116—118, 121—123); потоа на критиката на текстот (бр. 2, 4, 8, 21, 24, 28—30, 33, 36, 57, 59, 65, 67, 70—71, 73, 88, 93, 94, 99, 102, 107, 115); латинскиот јазик (бр. 9, 10, 15, 22, 23, 35, 98); македонскиот јазик (бр. 5—7, 11—13, 18—20, 31, 38, 39, 105); религија на античките народи (бр. 3, 106); преводи и препевы со литературни огледи за Хомер, Мусај, Ајсхил, Гр. Прличев) бр. 25—27, 40, 62—64, 109, 119, 120).

М. Д. Петрушевски се зафаќа со најкрупни и најтешки проблеми од областа на класичната филологија и признато му е дека при нивното решавање тој покажува голема смелост, инвентивност и оригиналност. Веднаш по одбраната на докторската дисертација се зафати со дефиницијата на трагедијата во Аристотеловото дело за *Поетиката* и со проблемот за т.н. трагична катарса кој беше прогласен за нерешлив од германскиот филолог А. Гудеман во 1934. г. Со минуциозна анализа на текстот од целата *Поетика* Петрушевски покажа дека т.н. трагична катарса е всушност една фикција, настаната поради погрешното дополнување на оштетеното место од дефиницијата и погрешното поврзување на ова место со пасусот од VIII кн. (гл. VII) на Аристотеловата *Поетика*, каде што се зборува за музичката катарса. Анализирајќи го коментарот на Аристотел во *Поетиката* (особено гл. VI—XIV), М. Д. Петрушевски покажа дека дефиницијата на трагедијата завршувала со зборовите *pragmatōn systasin*, а не *pathēmatōn katharsin* и со тоа ги направи беспредметни многубројните теории за т.н. трагична катарса. До ова решение тој дошол

уште во 1942. г., а резултатите ги објави дури во 1948. г. (бр. 4). Откако ги прегледал и систематски проучил најстарите запазени ракописи од ова дело, проникнувајќи длабоко во стилот и јазикот на Аристотела и служејќи се со сите можни филолошки средства, М. Д. Петрушевски предложи и други 24 емендации во драгоценото, но доста оштетено дело за *Поетиката*. Не е претерано да се каже дека проф. Петрушевски е еден од најголемите специјалисти за ова дело. Класични филолози од разни страни веќе ги прифаќаат неговите емендации. Никој од идните интерпретатори на ова дело не ќе може да мине молкум преку резултатите постигнати од проф. Петрушевски.

Исто така тој предложи вредни емендации на нејасни места во текстот и на други класични автори (Аристофан, Хесиј, Хомер, Полукс и др.). Особено интересни и оригинални се неговите студии за Хомеровите *hapax legomena* (бр. 107).

Како што се одбележа, најголем интерес тој има пројавено кон проблеми од областа на лингвистиката, историската граматика на класичните јазици за кое тој има солидна база, бидејќи располата со добро познавање на класичните и повеќе современи европски, посебно балкански јазици. Иако се некои од овие трудови по обем ситни, по своите резултати тие се крупни научни прилози. Најчесто тој се занимава со барање етимологији на одделни зборови кое не може да се замисли без длабоко познавање на фонетските и морфолошки закони. Забележително е што и во оваа област тој се зафаќа со најтешки грчки и латински зборови над кои и други се мачеле, но без резултат. М. Д. Петрушевски има исклучива способност за наоѓање решение и во најзаплетени лингвистички проблеми (сп. бр. 9: лат. *elementa, e'ementum* од *alphabetā*, преку етр. **ele/p/ - ph/meta*, бр. 10: *obscenus* од *ob + cano*, бр. 35: него од *nec + aio* и др.).

Посебно треба да се истакнат неговите микенолошки трудови. Од 123 објавени труда, 54 се од областа на микенологијата. Од моментот кога се објавија резултатите од дешифрирањето на линеарното В писмо, М. Д. Петрушевски започна да ги унапредува микенолошките студии. Името на Петрушевски се среќава многу често цитирано во врска со неговите нови и оригинални решенија и сугестии за идентификацијата на одделни микенски зборови или фонетски и морфолошки црти на микенскиот грчки. Многу интересни и веќе прифатени му се идентификациите на *wo-no-qa-so* — *Woinoquorsos* (име на вол), *pe-re-wo-te* — *Bhrewt̥, Bhrewntos* (phreat), *pa-ra-ku* — *sphragis, ka-po* — *kāpos, kēpos*, не *karpos* и многу други. Многу значајна е неговата теза за палаталите во микенскиот грчки (66, 117). На V интернационален колоквиум за микенски студии во Саламанка 1970. г. беше официјално усвоена фонетската вредност *ai* за слоговиот знак *85 и идентификацијата на зборовите што го содржат овој знак (бр. 44, 75).

Во повеќе студии од оваа област тој третира и методолошки прашања, многу важни за правилната интерпретација на натписите од микенските архиви. Трудовите бр. 86 и 116 се систематски студии за организацијата на стопанството во микенското општество. Со помошта на строга филолошка анализа на одделни зборови и подолги текстови, овде се врши корекција на погрешни читања (особено таму каде што се среќава знакот *85) и етимолошки објасненија на извесен број термини, се предлага ново и оригинално толкување на повеќе неидентифицирани досега зборови и врз основа на сето тоа се реконструира една епоха за која доскоро имаше само неми археолошки податоци и се сметаше за предисториска.

М. Д. Петрушевски даде значајни прилози и за историјата на македонскиот јазик, особено за охридскиот дијалект (бр. 19, 38, 39) и на говорот од Жерновница (бр. 11). Уште поголема вредност за македонскиот јазик и македонската култура воопшто претставуваат неговите преводи и препеви на Хомер, Мусај, Ајсхил и Гр. Прличев во оригинален стих: хексаметар (Хомер, Мусај, јампски триметар (Ајсхил) и *stichos politikos* (Гр. Прличев). Оваа пионерска работа тој ја изврши беспрекорно. На македонскиот хексаметар му даде класична форма. Неговиот препев го красат сите битни одлики на Хомерскиот еп како од содржинска, така и од формална страна. Во духот на епскиот јазик тој оживи бројни архаизми и во македонскиот; на соодветните места ги запази тешките спондејски стихови. Во класичен стих тој ја препеа и трагедијата „Прикованиот Прометеј“ од Ајсхил. Со своите студии над јазикот и стихот на Гр. Прличев М. Д. Петрушевски знатно ги прошири познанијата и за овој наш поет.

За општествената активност, со која многу ја задолжи целата наша потесна и поширока заедница и за научната и високостручна дејност, со која ја збогатува филолошката наука кај нас и во светот, тој доби високи признанија. Одликуван е со Орден на трудот II ред, Орден на трудот од I ред, Орден братство и единство со златен венец, Орден заслуги за народ со златна ѕвезда, Спомен-плакета на град Скопје за особени заслуги за градот, а оваа година му е доделена и наградата „11 октомври“ за животно дело.

Изразувајќи го нашиот респект како кон научник, педагог и човек со признати заслуги, по случај неговата шеесетгодишнина ние му благодариме на проф. Петрушевски за сè она што сторил за угледот на Жива Антика, за подигање научен подмладок на класични филолози во Југославија и за унапредувањето на класичните студии во Македонија, Југославија и во светот. Како израз на нашата признателност и благодарност, ние му ги посветуваме статиите од овој број со желба да продолжи уште многу години неговата научна и педагошка дејност.

Скопје.

П. Хр. Илиевски.